

הנני בפעם האחרונה הנדגשת מהגשם?

ד' בַּחֲשׁוֹן - תְּפִלָּה לַגֶּשֶׁם

תְּלַמִּידֵי אֲכָמִים אֵשְׁבוּ שְׂיוֹם שֶׁל גֶּשְׁמִים הוּא מְאֹרֵץ מְיֻחָד וּמְרֻשֵׁל:
 "גְּדוֹל יוֹם הַגֶּשְׁמִים כִּיּוֹם שֶׁנִּבְרָאוּ בוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ" (תְּלַמוּד בְּבֵלִי, מִסַּכַּת תְּעֵבִית,
 דף ז, עמוד ב)

אמר רבי שמעון בר יוחאי: שלושה דברים שקולים זה כנגד כזה, ואלו הם:
 ארץ ואדם ומטר. אמר רבי לוי: ושלושתם משלוש אותיות, ללמדך שאם
 אין ארץ אין מטר, ואם אין מטר אין ארץ ואם אין שניהם - אין אדם.
 (על פי מדרש בראשית רבה)

חִבְרוּתָא

שְׁאֵלוֹת לְדִין וּלְמַחֲשָׁבָה:

- הסבירו את המדרש במילים שלכם.
- מדוע ארץ, אדם ומטר שקולים זה כנגד זה?
- מה החשיבות של הגשם לאדם ולארץ?

התפילה לגשם היא חלק קבוע ממערך התפילות היהודי לימות החורף: מזכירים גבורות גשמים בשמיני עצרת ושואלים (מבקשים) את הגשמים ב-ד' בחשוון.

הזכרת גשמים

בחורף מוסיפים את המילים "משיב הרוח ומוריד הגשם" בברכת "גבורות" (שקוראים לה גם "מחיה המתים"), הברכה השנייה בתפילת העמידה. תוספת זו נקראת "הזכרת גשמים" כיוון שמזכירים בה את הגשם בכלל השבח שמשבחים את ה', ואין בה בקשה לגשם (התוספת הזאת נקראת גם "גבורות גשמים").

שאלת גשמים

בחורף מוסיפים את המילים "ותן טל ומטר לברכה" ב"ברכת השנים", שהיא הברכה התשיעית בתפילת העמידה. תוספת זו נקראת "שאלת גשמים" כיוון שמבקשים בה שירד גשם.

הזכרת הגשמים מתחילה בשמיני עצרת, ואילו שאלת הגשמים (בקשת הגשמים) נדחית בשבועיים ומתחילים לומר אותה ב-ד' בחשוון, כדי שעולי הרגל, שעלו לירושלים לחג הסוכות, יספיקו להגיע לבתיהם לפני שיחלו הגשמים.

תְּחִנַּת מִידָע

ברכת גבורות

אָתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי, מְחַיֶּה מֵתִים אֶתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ.
[בְּקִיץ, יֵשׁ אוֹמְרִים:] מוֹרִיד הַטֶּל; [בַּחֹרֶף:] מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם;
מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים,
סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמְתִיר אֲסוּרִים,
וּמְקַיֵּם אֲמוּנָתוֹ לִישְׁבֵי עֶפְרָי.
מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ, מְלַךְ מְמִית וּמְחַיֶּה וּמְצַמִּיחַ יְשׁוּעָה.
וּנְאֻמָּן אֶתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים.
בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

שאלות לדין ולמחשבה

- למי פונים המתפללים בברכות "הזכרת גשמים" ו"שאלת גשמים"?
- מהו לדעתכם הקשר בין "מחיה מתים" ל"מוריד הגשם"?
- האם לדעתכם מספיק להתפלל לגשם כדי שהשנה תהיה ברוכה בגשמים?

ברכת השנים לפי נוסח אשכנז

בְּרוּךְ עֲלֵינוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַטֶּהֱנָה הַזֹּאת וְאֶת
כָּל מִינֵי תְבוּאָתָה לְטוֹבָה. וְתַן
בַּחֹרֶף: טַל וּמָטָר לְבִרְכָּה
בְּקִיץ: בְּרִיחַ
עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, וְשִׂבְעֵנוּ מִטַּוְבָּה, וּבְרוּךְ שְׁנַתְנוּ
כְּשֵׁנִים הַטּוֹבוֹת.
בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְבַרֵךְ הַטֶּהֱנִים.

את משמעות ההבדל בין "הזכרת גשמים" ל"שאלת גשמים" אפשר לראות במשנה הבאה. קראו את שני המקורות והשיבו על השאלות.

שאלות לדין ולמחשבה

- קראו שוב את תחנת המידע בעמוד 22
- מה המחלוקת בין רבי יהושע לרבי אליעזר?
  - מה פירוש המושג "לשאל גשמים"?
  - מה ההבדל בין "לשאל" ו"להזכיר"?
  - מה הנימוק של רבן גמליאל להתחיל להתפלל לגשם ב-T' בחשוון?
  - האם קרה לכם פעם שהתפללתם ליום ללא גשם? מתי? האם במחשבה לאחור תפילתכם הייתה צריכה להיענות?

מאימתי מצזכרין גבורות גשמים?

רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של הקיץ.
רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של הקיץ.

אמר לו רבי יהושע: הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בקיץ, למה מצזכר?

אמר לו רבי אליעזר: אף אני לא אמרתי לשאול, אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם, בעונתו.

אמר לו: אם כן, לעולם יהא מצזכר.

(מסכת תענית פרק א, משנה א)

בשליטה במרחשון שואלין את הגשמים.

רבן גמליאל אומר: בשבעה בו, חמשה עשר יום אחר הקיץ,

כדי שיגיע אחרון שבשאר אל לנהר פרת.

(מסכת תענית פרק א, משנה ג)

תַּחֲנַת מִידַע

יום טוב הראשון - היום הראשון של סוכות

החג - סוכות

יום טוב האחרון - שמיני עצרת

סימן קללה - אם הגשם ירד בשעת הישיבה בסוכה, זהו סימן רע, סימן לקללה

לעולם - כל השנה

כדי שיגיע אחרון - ממתנינים שעולי הרגל שמקום מגוריהם רחוק מירושלים יגיעו לבתיהם

חֵבְרוּתָא

כיצד מבטיח לעצמו האדם המודרני שנה גשומה?
"את הגשם תן רק בעתו"

רשות הטבע והגנים מזמינה אתכם

לשאת תפילה לגשם בבתי כנסת עתיקים!

אתם מוזמנים לפסטיבל "מוריד הגשם", המתקיים בחול המועד סוכות, אירוע מיוחד המתקיים זו השנה השלישית בבתי הכנסת העתיקים בישראל, ובו תינשא תפילה חדשה-עתיקה לגשם.

האירוע ילווה בדברי טעם, ניגונים והופעות מוזיקליות.

נסו להיזכר בסיפורי מים הנזכרים בספרים בראשית ושמות.

א. קראו את תפילת הגשם שכתב הרב יהורם מזור. תפילה זו מזכירה סיפורים

הקשורים לדמויות מקראיות.

ב. התכוונו לחידון כיתתי - נסו לגלות מי הן הדמויות. אתם יכולים להיעזר בתנ"ך,

באינטרנט או לראיין תלמידים או מורים על מנת לגלות באילו דמויות מדובר.

תפילת גשם/ יהורם מזור

1 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאִמּוֹתֵינוּ

2 זְכוֹת אֲבוֹת: זְכוֹר אֲבִי נִמְשָׁךְ אֶחָרָךְ - פְּתִים.

3 וּבְנוֹ הַנֶּעֱקֵד וְשֵׁב וְחָפַר בְּאֵרוֹת - מְיָם.

4 נִכְדוֹ נֶאֱבָק בְּשׁוֹר בְּלוּל מֵאֵשׁ - וּמְיָם.

5 בִּבְרַכְתָּם כִּי זָרְעָם יִהְיֶה כְּחוֹל עַל שִׁפְתֵי - מְיָם.

6 בְּעֵבָרָם אֶל תִּמְנַע - מְיָם.

7 זְכוֹת אִמּוֹת: זְכוֹר אִם עֵבֶרָה נְהָרוֹת - מְיָם.

8 כְּלִתָּהּ שָׂאָבָה עַד רְוֹוֹ (עד שלא היו צמאים יותר)

9 הַגְּמָלִים - מְיָם.

10 וְעַת נִרְאָתָה לְדוֹדָה גְּל אֶבֶן מִבְּאֵר - מְיָם.

11 תִּמְכָּה בְּאִישָׁה בְּחֻצוֹתוֹ נְהָרוֹת - מְיָם.

12 בְּזָכוֹתָן חֵן חֲשַׁרְת (תעניק לנו) מְיָם.

- 13 זכות מנהיגים: זְכוּר מְנַהֵיג המוֹצִיא לְעֹמֹד מִתּוֹךְ הַסֵּלַע - מַיִם.
- 14 תְּלִמִּידוֹ הֶעֱבִיר עִמָּךְ בְּגִזְרַת יְרֵדן - מַיִם.
- 15 מְשִׁיחְךָ בִּיעַת מִלְחָמָה אָמַר מִי יִשְׁקֶנִי - מַיִם.
- 16 הִנְהִיגוּ עִמָּךְ הַמְּשִׁיַע (המתחנן) לְפָנֶיךָ הַיּוֹם - לַמַּיִם.
- 17 בְּזָכוּתָם תִּשָּׂים מְדַבֵּר לְאַגָּם - מַיִם.
- 18 זכות מנהיגות: זְכוּר מְנַהֵיגָה וְנָשִׁים חוֹלְלוֹת (רוקדות) עַל שְׂפַת - מַיִם.
- 19 כְּשׁוֹפְטַת תַּחַת תוֹמֵר הוֹשִׁיעָה (הצילה) בְּשֹׁטְפוֹן - מַיִם.
- 20 וַיַּעַת צַר (אויב) בִּיקֵשׁ הַשְּׂקֵתָהּ חֶלֶב וְלֹא - מַיִם.
- 21 תְּמַכָּה בְּחֻמוֹתָהּ עַד שׁוֹבָה לְאַרְץ גּוֹלוֹת - מַיִם.
- 22 בְּזָכוּתָן יִרוּוּ הָרִים וַעֲמֻקִּים שֹׁפַע - מַיִם.
- 23 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאֱמוּנֵינוּ
- 24 הַקִּיץ עָבַר עוֹד מְעַט יִרְדּוּ גֶשְׁמֵי - מַיִם.
- 25 הַר שִׁפְלָה עִמָּךְ וּמְדַבֵּר יִרוּוּ - מַיִם.
- 26 עֲצֵי פְרִי וְשִׂדּוֹת תְּבוֹאָה יִנְיְבוּ בְּרֵב - מַיִם.
- 27 אֲדָמָה יִבְשֶׁה תְּרוּעֵבֶן (תהיה רעננה) וְתִפְרָה (תהיה פורייה) מְבַרְכֶת - מַיִם.
- 28 וְכֹל הַנְּחָלִים יִמְלְאוּ - מַיִם.
- 29 כְּמוֹ צְמִחֵי הַשָּׂדֶה הַצֹּמְאִים - לַמַּיִם.
- 30 כָּךְ נִפְשָׁנוּ לָךְ תַּעֲרוֹג (תתגעגע) כְּאֵיל עַל אֶפְרָיִם - מַיִם.
- 31 תִּצְוֹק רֹחֵךְ (תעזור לנו בכוחותיך) עָלֵינוּ וְטִהַרְנוּ - כְּבַמַּיִם.
- 32 וְנִשְׁתָּה תוֹרְתָךְ הַמְּשֻׁלָּה - לַמַּיִם.
- 33 הוּא כֹל הַצֹּמֵא לְכוּ - לַמַּיִם.
- 34 שְׂאֵתָה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ מְשִׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:
- 35 לְבַרְכָה וְלֹא לְקַלְלָה אָמֵן:
- 36 לְחַיִּים וְלֹא לְמוֹת: אָמֵן:
- 37 לְשׁוֹבֵעַ וְלֹא לְרָדוֹן: אָמֵן:

(הפיוט ניתן באדיבותו של הרב יהורם מזור,
"העבודה שבלב" - המרכז להתחדשות התפילות. כל הזכויות שמורות)

חידון:

- מיהו האב המוזכר בשורה 2? | מיהו הבן בשורה 3? כיצד אתם יודעים זאת? | מיהו הנכד בשורה 4? | מי היא האם המוזכרת בשורה 7? | מי היא הכלה בשורה 8? למי היא שאבה מים? | ומי היא האישה שחתנה "גל אבן מבאר"? נמקו | מיהו המנהיג שהוציא מן הסלע מים בשורה 13? | מיהו תלמידו בשורה 14? | מיהו המנהיג הנקרא "משיח ה'" בשורה 15? | מי היא השופטת שישבה תחת התומר בשורה 19? | ומי הגישה לאויב חלב במקום מים בשורה 20? | מי היא הכלה שהלכה אחרי חמותה בשורה 21?

מים באספקה שוטפת / דוד אלקן

מצוקת המים בישראל עשויה להיפתר משמים. זאת, אם נדע להיערך לניצול יעיל של מי הגשמים, שברובם הגדול מתבזבזים לריק. מדובר במים האיכותיים ביותר במחיר נמוך. חבל על כל טיפה.

"כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא. אל מקום שהנחלים הולכים, שם הם שבים ללכת" (קהלת א, ז).

מי הגשם היורדים אלינו משמים הם הזכים והצלולים ביותר שניתן למצוא עלי אדמות. ללא התערבות האדם יגיעו מים אלה בחלקם אל הים, חלקם יחלחלו לאקוויפרים דרך ערוצי הנחלים והיתרה תתאדה בחזרה לאטמוספירה.

קדמונינו כבר הכירו בטיב מי הגשם ובזמינותם, ובנו מערכות ניקוז לאיסופם ולאגירתם. כיום, עם גבור מצוקת המים בישראל, יש לשוב ולאמץ את הרעיון לצורך ניצול מרבי של מי הנגר העירוני. מי הגשם היורדים באזורים עירוניים בנויים, מגיעים ברובם למערכות הניקוז. כיוון שאינם יכולים לחלחל לקרקע, הם מוצאים את דרכם לנחלים, או היישר אל הים. במצבת מקורות מי השתייה הזמינים מים אלה נחשבים כיום אבודים. חשיבה חדשה, טכנולוגיות וחומרים מתקדמים וניהול מערכתי נכון - עשויים להציל אותם מאובדן.

לשם כך יש למצוא פתרונות טכניים ומנהליים, אשר יאפשרו ניצול מקור מים זה, הניתן לנו משמים, בטרם ניאלץ להתפיל מים לצריכה ביתית ולשלם עבורם מחיר יקר.

יתרון נוסף במי השיטפונות העירוניים הוא זמינותם וסמיכותם המידית למרכזי הצריכה, בניגוד למקור מים חיצוני חלופי, המחייב מערכות הולכה ארוכות.

(המאמר במלואו התפרסם בכתב העת "ירוק כחול לבן: ביטאון פורום המשק והכלכלה למען איכות הסביבה בישראל" ובאתר מט"ח)

שאלות לדין ולמשפטה

- א. מאיזו נקודת מבט מתייחס כל טקסט (נוסח תפילת הגשם של הרב מזור, העמדה של דוד אלקן וההזמנה של רשות הטבע והגנים) לבעיית הגשמים?
- ב. איזה פתרון מציע כל טקסט לבעיית המים בישראל?
- ג. איזו מהעמדות מעוררת בכם הזדהות? מדוע?
- ד. האם קיימת סתירה בין העמדות השונות? עד כמה ניתן לשלב ביניהן?
- ה. כתבו תפילת גשם יצירתית משלכם.

תַּחֲנַת מִידָע

הגשם מסמל בתרבויות רבות את פוריות הטבע. תלותו של האדם בגשם גרמה לתרבויות שונות לנסות לשלוט בירידת הגשמים. בהרבה תרבויות התפתחו מיתוסים, אגדות וטקסים העוסקים בירידת גשמים.

שבט אבאלוייה במזרח קניה האמין שהאל ברא תרנגול אדום עצום ממדים. כאשר התרנגול מנפנף בכנפיו זהו ברק, וכאשר הוא קורא, נוצר הרעם. תפקיד הקשת בענן הוא לווסת את כמות הגשמים. באיי פולינזיה האמינו כי בתחילתו של העולם, השמים והאדמה היו מחוברים זה לזה, אך לאחר שהזדווגו ונולדו להם בנים, הפרידו ביניהם; הגשם הוא דמעותיהם של אלי השמים הבוכים על הפרידה. שבטים רבים ניסו לחקות את קול הרעם, ובכך לעודד את הורדת הגשמים. הם עשו זאת בקול תופת עז, ברשרוש ברעשנים, בדרדור אבנים ובתקיעה בשופר. שבט זוני בניו-מקסיקו ניסה לדמות עננים באמצעות פיזור נוצות וסיד באוויר.

האם לדעתכם יש קשר בין מנהגים אלה לבין תפילת הגשם שלנו? הסבירו ונמקו.

יוֹצְאִים לְדֶרֶךְ

זונו בפתרון משלכם לבעיית הגשמים בארץ ישראל וחשבו על דרך יצירתית לתת לו ביטוי מעשי. בררו עד כמה הפתרון שהצעתם מתכתב עם העמדות השונות המובאות במקורות המידע.

הכינו מד גשם ועקבו אחר כמות הגשמים היוורדים ליד הבית או ליד בית הספר. ניתן להכין מד גשם מקנקל ריק. בעזרת סכין חיתוך חתכו את החלק העליון של הבקבוק. כתחו את הפקק, הפכו את החלק שחתכתם, הכניסו אותו לתוך הבקבוק כך שיווצר משפך והצמידו בעזרת דבק נייר. אפשר לטמון את מד הגשם באדמה כך ששפת המשפך תבלוט מעט מעל פני האדמה או להצמידו במרפסת בעזרת חבל או חוט ברזל. אל תשכחו לסמן שנתות על מד הגשם שלכם.